

**O‘ZBEKISTONNING ILMIIY-MADANIY ME’ROSLARINI JAMIYAT
RIVOJLANISHDAGI O‘RNI**

Gadoyev Ibrohim Niyozovich

Navoiy davlat pedagogika instituti O‘zbekiston.

Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi kafedrası O‘qituvchisi.

ibroximgadoyev@mail.ru, +998973216272

Elmurodova Farzona Umid qizi

Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi ta’lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi.

Anotatsiya: Ushbu maqolada markaziy Osiyo xalqlari ilmiy-madaniy yuksalishi haqida gap borar ekan, ma’naviyatga, ma’rifatga bo‘lgan intilishlarini va ularning natijalari qayd etilgan. Markaziy Osiyda joylashgan xalqlar va ularning madaniyati ilmiy-madaniy me’roslari haqida fikr yuritiladi. Ilm, inson ahli tafakkurini ulug‘lash, unga ishonch bildirish, targ‘ib-tashviq etish, ma’rifat tarqatish, jamiyat, jamoani yaxshilikka eltish insonning muhim vazifasi haqida to‘xtalib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Inson, ilm-fan, madaniyat tarixiy-madaniy meros, milliy, iqtisodiyot, ijtimoiy-madaniy, tibbiyot va astronomiya, geografiya va matematika, geodeziya va me’morchilik, diplomatiya san’ati

KIRISH.

Shunday qilib Markaziy Osiyo xalqlari ilmiy-madaniy yuksalishi haqida gap borar ekan, ma’naviyatga, ma’rifatga bo‘lgan intilishlarini va ularning natijalarini ushbu maqlada o‘qishimiz mumkin bo‘ladi. Markaziy Osiyoda joylashgan xalqlar va ularning madaniyati ilmiy-madaniy me’roslari haqida fikr yuritar ekanmiz bu xalqlarning juda boy me’rosi bizga saqlash va qadrlash uchun qolganini e’tirof etishimiz lozim. Ilm, inson ahli tafakkurini ulug‘lash, unga ishonch bildirish, targ‘ib-tashviq etish, ma’rifat tarqatish, jamiyat, jamoani yaxshilikka eltish insonning muhim vazifalaridan biridir. Axloq, odob, muomalani inson tarbiyasining asosiy maqsadlaridan biri deb bilgilashimiz maqsadga muvofiqdir.

Ilmiy izlanishlar va uslublar. Bugungi kunda buyuk ipak yo‘li chorrahasida joylashgan Markaziy va Janubiy Osiyo davlatlari uzoq asrlar davomida xalqlar va sivilizatsiyalar o‘rtasida faol muloqotga xizmat qildi.

Mintaqalarning o‘zaro yaqin hamkorligi natijasida yangi bilim va falsafiy qarashlar, tibbiyot va astronomiya, geografiya va matematika, geodeziya va me’morchilik, diplomatiya san’ati va davlat boshqaruvi sohasidagi yutuqlar, yuksak madaniy va ma’naviy-ma’rifiy qadriyatlar keng yoyildi.

Muhammad Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Ahmad al-Farg‘oniy Abu Nasr Forobiy, Yusuf Xos Hojib, Mahmud Koshg‘ariy,

Mahmud Zamaxshariy, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturudiy, Abul Muin Nasafiy kabi buyuk ajdodlarimiz serqirra iste'dod sohiblari bo'lishlari bilan bir qatorda, O'z fanlari bo'yicha butun olamga ustozlik maqomiga erishdilar. Mazkur davr dunyo taraqqiyotining yuksalish tamoyillarini belgilab berdi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Buning yorqin isboti–Xorazmda barpo etilgan Ma'mun akademiyasidir. Daho mutafakkirlarni O'z bag'riga to'plagan bu oliy dargoh nafaqat O'z mintaqasi, balki butun dunyo uchun akselerator vazifasini O'tagani haqiqat .

Bundan tashqari Xuroson va Movarounnahr, G'aznaviylar, Temuriylar, Boburiylar va boshqa davlatlar insoniyat tarixida chuqur iz qoldirgan. Bu davlatlarning O'ziga xos ilmiy-madaniy meroslari mavjud bo'lib hozirgi kungacha biz bu madaniy me'roslarni O'rganib kelmoqdamiz.

Ular insoniyat ilmiy va falsafiy tafakkurining bo'lg'usi rivojini bir necha asr oldindan belgilab berdilar. Milliy adabiyotlarimiz mumtoz namoyandalarning nomlari bugungi kunda butun dunyoga ma'lum va mashhurdir. Birinchi navbatda bu Xusrav Dehlaviy, Alisher Navoiy, Abdurahmon Jomiy, Muhammad Haydar, Maxtumquli, Mirzo G'olib, Chingiz Aytmatov ijodiga daxldordir.

Tadqiqot natijalari va uning muhokamasi. O'zbekiston xalqining ko'p asrlik boy tarixiga nazar tashlar ekanmiz, unda azaldan ilm-ma'rifatga alohida e'tibor qaralib kelganligini kuzatishimiz mumkin. O'sha davrlarda jamiyatda ilm-fan, san'at va madaniyatning yuksalishi, buyuk siymolarning O'z ijodida erishgan yutuqlari jahon taraqqiyotining rivojiga qo'shgan hissasi barchamizni birdek faxrlanishimizga asos bo'ladi.

Barchamizga tarixdan yaxshi ma'lumki, diyorimizdagi birinchi uyg'onish davri-Somoniylar davriga to'g'ri kelib, ushbu davrda buyuk ajdodlarimizning yaratgan ilmiy-falsafiy asarlari va olamshumul kashfiyotlari islom sivilizatsiyasiga asos solgan. Uyg'onish davrining ikkinchi davri esa – Amir Temur va Temuriylar davriga to'g'ri kelib, nafaqat Movaraunnahr, balki butun Markaziy Osiyo o'lkalari o'z taraqqiyotining yangi pog'onasiga ko'tarildi¹.

Ulug' ajdodlarimiz aqlu zakovati ular tayyorlagan buyumlar, hunarmandchilik, bunyodkorlik, kashtado'zlik, kitobat san'atida ham yaqqol namoyon bo'lgan. Xalqimizning bunday boy tarixiy-madaniy merosi asrlar davomida avloddan-avlodga o'tib kelayotganligi esa barchamizda cheksiz g'urur uyg'otadi. Binobarin, ushbu an'ana hozirgi paytda ham alohida e'zozlanmoqda.²

Bugungi kunda O'zbekistonda yangi uyg'onish davri boshlandi. Makur holatni bugungi kunda mamlakatimizda, shiddat bilan rivojlanayotgan hayotimizda ro'y berayotgan yuksalish jarayonlari o'zini barcha sohalarida namoyon etmoqda.

¹ M. M. Xayruллаев академик "Тахминан шу даврлардан бошлаб Марказий Осиёда шаҳарлар ва шаҳар маданияти" мақоласидан

² Мақсуд Жониҳоновнинг "Халқ сўзи" газетасидаги "Ўзбекистон маданий мероси — жаҳон ҳамжамияти эътиборида" мақоласидан

Mustaqillikka erishgan yillarimizning ilk davrida biz o‘zimizning milliy o‘zligimizni anglash, boy tarixiy-ma’naviy hamda ilmiy merosimizning asl mazmun-mohiyati mag‘zini chaqish va uni ro‘yobga chiqarishga intildik. Hozirgi kunda milliy ruh va umuminsoniy qadriyatlar ijtimoiy tafakkur – mamlakatimiz barqaror rivojlanishining mustahkam poydevoriga aylanmoqda.

Imom Buxoriy, Burhoniddin Marg‘inoniy, Hakim at-Termiziy, Mahmud Zamaxshariy, Bahouddin Naqshband, Alisher Navoiy singari ajdodlarimiz nomi esa nafaqat islom olami, balki jahon sivilizatsiyasi tarixiga zarhal harflar bilan bitilgan. Shu sababli ham davlat rahbari o‘z nutqida ilm-fanga bo‘lgan yuksak e‘tibor va ta’limga to‘xtalib, “Vaqt o‘tib, bolalarimiz ham Ulug‘bek, Ibn Sino, Beruniy bo‘ladi, men bunga albatta ishonaman” deb ta’kidladilar.

Oxirgi yillarda davlatimiz rahbarining bevosita tashabbusi bilan ilm-fan, ta’lim va ishlab chiqarishni o‘zaro bog‘laydigan mustahkam mexanizm bosqichma-bosqich ishlab chiqilib, joriy etilmoqda.

O‘zbekiston madaniy merosini o‘rganish, asrash va ommalashtirish bo‘yicha 2021 yil 13–21 sentyabr kunlari “O‘zbekiston madaniy merosi – Yangi Renessans asosi” mavzusidagi xalqaro anjuman O‘zbekistonning bir qancha shaharlari – Toshkent, Xiva va Nukusda an’anaviy tadbirga aylangan madaniy meros haftaligining bir qator yorqin tadbirlari o‘tkazildi. O‘zbekiston madaniy merosi haftaligining asosiy voqeasi “O‘zbekiston madaniy merosi jahon to‘plamlarida” turkumidan 40 ta yangi kitob-al‘bom taqdimotini amalga oshirdilar³.

XULOSA

Xulosa o‘rnida shuni aytish joizki, mamlakatimizda ilm-ma’rifatga berilayotgan alohida e‘tiborning zamirida chuqur ma’no bor. Ilm-ma’rifat – bu yangi uyg‘onish davrining poydevori. Ilm-fan rivojlanar ekan, nafaqat iqtisodiyot, balki ijtimoiy-madaniy sohaning ham taraqqiyoti kafolatlanadi, mazkur kafolat esa o‘zida yangi renessans davrini ifoda etishiga hecham shubha yo‘q.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. **Ibrohim Abdurahmonov akademik “Renessans nima, u qanday tarixiy sharoitlarda yuzaga chiqdi va butun insoniyatga nimalarni tuhfa qildi” maqolasidan.**
2. **Ibrohim Abdurahmonov akademik “Renessans nima, u qanday tarixiy sharoitlarda yuzaga chiqdi va butun insoniyatga nimalarni tuhfa qildi” maqolasidan**
3. *M. M. Xayrullaev akademik “Taxminan shu davrlardan boshlab Markaziy Osiyoda shaharlar va shahar madaniyati” maqolasidan*

³ Мухтасар Тоимаматованинг “Ўзбекистон маданий мероси – Янги Ренессанс асоси” “Маданият” газетасидаги мақоласидан

4. Maqsud Jonixonovning “Xalq so‘zi” gazetasidagi “O‘zbekiston madaniy merosi — jahon hamjamiyati e’tiborida” maqolasidan
5. Vatan tarixi “IX-XII asrlarda O‘rta Osiyo madaniyatining yuksalishi” kitobidan.
6. Muxtasar Toimamatovanning “O‘zbekiston madaniy merosi – Yangi Renessans asosi” “Madaniyat” gazetasidagi maqolasidan
7. Bobonazarov S. U. Tasvirlarni grizayl texnikasida ishlashning o‘ziga xosligi //Innovative Development in Educational Activities. – 2022. – T. 1. – №. 6. – С. 114-118.
8. Bobonazarov S. KOMPOZITSIYA MASHG ‘ULOTLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING MUHIM EKANLIGI //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B6. – С. 11-14.
9. Bobonazarov S. U., Jalolov S. C. Etnomadiy Fenomenon Sifatida Nuza San'atlari //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) [https://www. tarj. in](https://www.tarj.in).
10. Шавди́ров, С. А. (2017). Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности. Педагогическое образование и наука, (2), 109-110.
11. Ibragimovich I. X., Shovdirov S. A. THEORETICAL PRINCIPLES OF THE FORMATION OF STUDY COMPETENCIES REGARDING ART LITERACY IN STUDENTS //Science and Innovation. – 2023. – T. 2. – №. 10. – С. 192-198.
12. Shovdirov, S. BB Boymetov Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts International Journal on Integrated Education.
13. Саъдиев С. Т., Очилов З. С. ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА КАЧЕСТВО МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ //XLIII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION". – 2018. – С. 110-111.
14. Soli Tolibovich Sadiyev O‘RTA ASRLAR SHARQ MINIATYURA MAKTABLARINING METODLARI // SAI. 2022. №C2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rta-asrlar-sharq-miniatyura-maktablarining-metodlari> (дата обращения: 26.10.2023).
15. Sadiev S. DEVELOPING STUDENTS’ARTISTIC LITERACY SKILLS IN EXTRA-CURRICULUM ACTIVITIES //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B9. – С. 106-108.
16. Niyazovish G. I. WAYS OF USE OF MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES AND THROUGH THE IMPROVEMENT OF IDEAS OF NATIONAL INDEPENDENCE TO STUDENTS //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 12. – С. 234-237.

17. Choriyevich J. S. The role of composition in increasing the spatial imagination of students and students //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 15-17.
18. Kulmurotov N. R. et al. VARIOUS ISSUES IN THE FIELD OF SETTING NONSTATIONARY DYNAMIC PROBLEMS AND ANALYZING THE WAVE STRESS STATE OF DEFORMABLE MEDIA //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 9. – С. 365-369.
19. Абдуллаев Акбар Хикматович НРАВСТВЕННОЕ И ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ ЧЕРЕЗ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО // Academy. 2021. №4 (67). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nravstvennoe-i-esteticheskoe-vozpitanie-uchenikov-cherez-izobrazitelnoe-iskusstvo> (дата обращения: 02.11.2023).
20. Абдуллаев А. Х. ЎЗБЕКИСТОНДА ЧИЗМАЧИЛИК ВА ЧИЗМА ГЕОМЕТРИЯ ФАНИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 3.
21. Abdullaev A., Bobomurodova S. THE MAIN FACTORS AFFECTING OF UZBEKISTAN AND CENTRAL ASIAN COUNTRIES TO THE DEVELOPMENT OF ART //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. С3. – С. 64-66.
22. Abdullayev A. H., Bobomurodova S. A. BO'LAJAK TASVIRIY VA AMALIY SAN'AT O O'QITUVCHILARINING KASBIY VA MALAKAVIY TAYYORGARLIKLARINI TAKOMILLASHTIRISH //Scientific progress. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 908-910.
23. Xamidova Gulmira Xamidovna TALABA QIZLARDA MADANIY-MA'RIFIY TARBIYA HAMDA ESTETIK QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDA OILA VA TA'LIM ROLI // Oriental Art and Culture. 2023. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talaba-qizlarda-madaniy-ma-rifiy-tarbiya-hamda-estetik-qadriyatlarni-shakllantirishda-oila-va-ta-lim-rol> (дата обращения: 27.11.2023).
24. Khamidovna K. G., Usmonovna A. Z. The Role of Embroidery and Ethno Interaction in Traditional Art Crafts //Eurasian Scientific Herald. – 2022. – Т. 7. – С. 275-278.
25. Аслонов Ф. Б. Тасвирий санъат дарсларида ўқувчиларнинг ижодий фаоллигини оширишнинг педогогик-психологик хусусиятлари //Муғаллим ҳам узликсиз билимлендириў Илимий-методикалык журнал. – 2021. – №. 5.
26. Botirovich A. F., Shukhratovna R. N. Pedagogical and psychological features of increasing the creative activity of students in art classes //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 12. – №. 1. – С. 48-53.

27. Aziza To‘xtaqulovna Vosiyeva, Zarifa Usmonovna Amonova TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA O‘QUVCHILARNI KASB – HUNARGA YO‘NALTIRISH // Oriental Art and Culture. 2023. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarida-o-quvchilarni-kasb-hunarga-yo-naltirish> (дата обращения:
28. Amonova Z.U., Quziboyeva R.A. BADIY HUNARMANDCHILIK SOHASIDA KASHTACHILIK TARIXI VA ZAMONAVIY TA’LIMDAGI ETNO O‘ZARO TA’SIRI // Экономика и социум. 2022. №5-2 (92). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/badiy-hunarmandchilik-sohasida-kashtachilik-tarixi-va-zamonaviy-ta-limdagi-etno-o-zaro-ta-siri> (дата обращения:
29. Niyozovich, G. I. (2023). AMALIY BEZAK SAN’ATINING NAQQOSHLIK YO‘NALISHINI RIVOJLANISHI VA AHAMIYATI HAQIDA. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 35(3), 82-89.
30. Gadoyev, I. (2020). Talabaning fazoviy tasavvurini va mantiqiy fikrlashni takomillashtirish. *Xalqaro ko‘p tarmoqli tadqiqot jurnali Hindiston. Infofaktor jurnal*.
31. Gadoyev, I. N. (2022). TA’LIM MUASSASALARIDA TASVIRIY SAN’AT FANLARINI O‘QITISH METODIKASI. *Innovative Development in Educational Activities*, 1(6), 203-210.
32. Gadoe, I. N. (2022, December). RANG TASVIR FANINI O‘QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH: Ibrohim Niyozovich Gadoev Navoiy davlat pedagogika instituti San’atshunoslik fakul’teti, Tasviriy sanat va muhahdislik grafikasi kafedrasida oqituvchi. In *Научно-практическая конференция*.
33. Gadoyev, I., & Hikmatova, M. (2023, December). BUGUNGI KUNDA TALABANING FAZOVIY TASAVVURU VA MANTIQUIY FIKRLASHINI TAKOMILLASHTIRISH TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH MASALALARI HAQIDA. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: “Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions”* (Vol. 1, No. 01).